

VOORWOORD

Wat kan de wereld in een paar weken veranderen. Toen minister-president Jan Jambon zijn beleidsnota Cultuur 2019-2024 presenteerde, was dit enige weken het nieuws van de dag. Op dat moment, 8 november 2019, was Corona nog een onbekende.

Jambons beleidsnota opende het debat over de maatschappelijke betekenis van cultuur. De hamvraag was of cultuur nu al dan niet democratiserend werkt. In brede zin: draagt cultuur bij aan ‘het samenleven’? We legden deze vraag voor aan Bart Caron, tot voor kort voorzitter van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media in het Vlaams Parlement en gewezen kabinetsmedewerker van minister van cultuur Bert Anciaux, die in zijn beleid (2004-2007) het cultuurbudget gevoelig verhoogde. Caron kreeg de volgende vraag: ‘Heeft cultuur een maatschappelijke rol en is deze evident democratiserend of niet?’ In een openingsessay neemt Caron stelling: “De maatschappelijke rol van cultuur is groot” en deze bestaat uit vijf elementen. Cultuur kent een intrinsieke waarde. Ze neemt ten opzichte van de samenleving een kritische rol op. Ze versterkt de kritische zin en de autonomie van de leden van die samenleving. Ze versterkt de sociale cohesie en ze staat voor een proces van betekenisgeving.

We vroegen een aantal dames en heren, met diverse achtergronden, om te reageren. Jaak Peeters, Bart Rogé, Frank Vande Veire en Dominique Willaert gingen daarop in. Peeters studeerde filosofie, is publicist en tot 2011 lid van de N-VA-partijraad. Peeters heeft begrip voor de besparingen, zeker wanneer de cultuursector de *Leitkultur* in vraag stelt. In dit geval, meent Peeters, is de cultuursector schadelijk. Betekent dit dat de cultuursector ‘de goden’ van de samenleving niet mag aanraken? Was ook dit niet de aanklacht tegen Socrates?

Rogé is directeur van Demos vzw, een kenniscentrum voor participatie en democratie. De bijdrage van Rogé is bijzonder, hij heeft zijn twijfels. Verwijzend naar Anciaux stelt hij het volgende: “Het Vlaams cultuurbeleid van het eerste decennium van de 21ste eeuw? Dat vind ik – achteraf gezien – zo idealistisch dat het me bang maakt.” Dit betekent echter niet dat Rogé elk geloof in cultuur verliest. Hij pleit voor een ander cultuurbeleid, eentje dat inzet op de *commons*. Cultuur kan dan een hulpbron worden waar mensen uit putten om in wisselende onderlinge verbanden cultuur te maken. Dit kan een nieuw ‘wij’ opleveren, maar Rogé begrijpt dit niet als een gesloten nationalistisch wij. Rogés essay is een pleidooi voor een wij dat groeit uit democratische machts-verhoudingen (en ik citeer uit ons programmaschrift, UvM 32-1, 2019), “vaak gebaseerd op lokale deskundigheid, ervaringsgericht weten, rituele omgangsvormen, ...”, en hij begrijpt dit wij open en relationeel. In die zin zoekt Rogé de conceptuele voorwaarden voor een nieuw kritisch en relationeel cultuurbeleid, dat sterk aansluit bij wat ik een ‘filosofie van de relatie’ noem.

Vande Veire is in het cultuurdomein een academische autoriteit. Hij heeft Carons essay scherp gelezen en het maakt hem moedeloos. Zijn kritiek is dat Caron zich beweegt in een mijnenveld van gemeenplaatsen. Vande Veire probeert er een paar te doorprikken, zowel theoretisch als aan de hand van voorbeelden. Overtuigend of niet, in elk geval toont zijn erudiete bijdrage aan hoe complex de verhouding ‘cultuur en politiek’ is.

De laatste bijdrage is van de hand van Willaert, theater- en documentairemaker in het sociaalartistiek huis Victoria Deluxe. Willaert getuigt van zijn praktijkervaringen in het sociaal-cultureel werk. Hij laat de betrokkenen zelf aan het woord en die stellen het volgende: “Door samen te werken met kunstenaars heb ik geleerd om de vele ramen en deuren in mijn hoofd open te zetten.” Elk artistiek project wordt door de betrokkenen geëvalueerd en daaruit blijkt de “grote maatschappelijke rol en betekenis van cultuurparticipatie.” Willaerts essay is een praktijkgetuigenis die Carons stelling levend maakt.

De vijf bijdragen geven aan dat het laatste woord over deze discussie nog niet is gezegd – en misschien is dat, zolang niemand de gifbeker moet drinken, het kenmerk van een relationele of dialogische cultuur.

Dit nummer is een kunstnummer geworden. In een eerste artikel geeft Bart Nuytinck een reflectie op het werk van de Belgische fotograaf Dirk Braeckman. Het betreft het project *Schwarzschild* uit 1987. Nuytinck gaat daarvoor te rade bij Roland Barthes. Het nummer bevat een tweede kunstartikel. Mark De Kesel reflecteert over Mallarmés ‘spirituele’ kijk op dans. Mallarmé frequenteerde een aantal Parijse theaters waar hij genoot van dans en ter plaatse een aantal aantekeningen maakte. Ze zijn gebundeld in zijn *Crayonné au théâtre*. De Kesel toont aan hoe het thema van de dans en de eros de platonist Mallarmé helemaal losweekt van de Idee.

Opnieuw betreuren we met *De Uil* het verlies van een auteur. Jacques De Visscher brengt een eresaluut aan Georg Steiner, die een aantal keer in vertaling in *De Uil* publiceerde. Steiner overleed op 3 februari 2020 in zijn woning te Cambridge.

Onze kritische bibliografieën schenken aandacht aan de ‘vrouwelijke woede en misogynie’ en aan twee teksten van Maurice Blanchot. Verder brengen we recensies over de volgende werken: Sue Prideauxs werk over Nietzsche: *Ik ben dynamiet. Het leven van Nietzsche*, Hans Devroes trilogie: *De getuige – Uit de archieven van I.L.*, Thomas Crombez’ *Wat er gebeurde na de moord op de kunst. Een inleiding tot de actuele kunstfilosofie* en Renée van Riessens *Van zichzelf bevrijd. Levinas over transcendentie & nabijheid*.

Henk VANDAELE (Kemmel)